

princípov medzinárodného práva.³

1. Larissis a ďalší voči Grécku⁴ – popis prípadu

Prípád sa týkal posúdenia prozelytizmu v armáde a medzi civilnými osobami. Sťažovateľmi boli traja grécki občania, dôstojníci jednotky gréckych vzdušných síl: pán Larissis, Mandalarides a Sarandis. Všetci patrili ku kresťanskému protestantskému hnutiu (Pentecostal Church), ktoré okrem iného hlása povinnosť svojich veriacich šíriť evanjelium.⁵

V roku 1992 boli spomínaní dôstojníci súdení tribunálom vzdušných síl za prozelytizmus voči podriadeným vojakom a niekoľkým civilistom, ktorých sa snažili obrátiť na svoju vieru. Podriadení vojaci tvrdili, že museli počúvať náboženské diskusie a výklady o novom náboženskom hnutí. Na stretnutiach im nadriadení predčítali z Biblie a nabádali ich na vstup do ich náboženského hnutia, pričom im tvrdili, že niektorí členovia hnutia dokážu zázračne hovoriť cudzími jazykmi. Podriadeným dávali noviny a náboženskú literatúru vzťahujúce sa na hnutie. Okrem toho boli súdení aj v prípadoch obracania sa na vieru civilistov. Jeden zo sťažovateľov bol zavolaný do domu Baïramisovcov, aby upokojil jedného z členov svojej cirkvi. V dome predniesol kázeň a zhromaždených susedov a členov rodiny nabádal na vstup do svojej cirkvi. V druhom prípade sa pani Zounara, ktorej manžel sa stal členom tejto cirkvi a opustil rodinu, snažila pochopiť manželovo konanie, a tak začala navštevovať cirkev a sťažovateľov. Tí ju nabádali podobne ako v ostatných prípadoch na vstup do cirkvi a tvrdili jej, že videli znamenie od Boha a budúcnosť. Tiež jej pravili, že ona aj jej deti sú posadnuté diablom. Pani Zounara nakoniec začala

³ Porovnaj MIHAĽOV, J. Závaznosť, výkon a europeizačný vplyv rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva. In *Judikatura medzinárodných súdnych a kvázi-súdnych orgánov so zameraním na medzinárodné trestné právo a jej interakcia s vnútroštátnym právnym poriadkom*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta 2013, s. 163.

⁴ Rozsudok EStP z 24. februára 1998 vo veci *Larissis a ostatní proti Grécku* (sťažnosť č. 140/1996/759/958-960).

⁵ Porovnaj Diskriminácia z dôvodu vierovyznania: Vybrané rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva: Odlišné posúdenie prozelytizmu v armáde a medzi civilnými osobami: *Larissis a ďalší proti Grécku*, 1998. Dostupné na: <http://diskriminacia.sk/diskriminacia-z-dovodu-vierovyznania-vybrane-rozsudky-europejskeho-sudu-pre-ludske-prava/>, navštívené 27. 10. 2014.

Pres případné rozdíly ve výkladu náboženské svobody v rozhodovací praxi ESLP a VLP lze ale shrnout, že při vymezování širokého pojmu „náboženství“ ve smyslu čl. 9 EÚLP a čl. 18 MPOPP zbývá jen malý prostor pro svobodu svědomí v úzkém smyslu slova. Důrazem na náboženskou dimenzi všech svobod podle čl. 9 EÚLP soud příliš nevyjasnil vztah náboženské svobody a svobody svědomí jako případných samostatných prostorů pro realizaci jednotlivců. Podle ESLP je sice náboženská svoboda především „záležitostí individuálního svědomí“, ale tím zdaleka není řečeno, které momenty individuálního svědomí spadají pod náboženskou svobodu a které jiné momenty spadají pod samostatnou svobodu svědomí.

2. Objektivizace pojmu svědomí podle kritérií Evropského soudu pro lidská práva

K určitému vyjasnění pojmů obsažených v čl. 9 EÚLP může přispívat koncepce obsažená v čl. 2 prvního dodatkového protokolu k EÚLP z roku 1952. Toto ustanovení upravuje právo na vzdělání a právo rodičů zajišťovat výchovu a vzdělání svých dětí ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.⁵⁸ S ohledem na předmět této studie je třeba položit otázku, zda rozdíl mezi náboženským a filozofickým přesvědčením ve smyslu čl. 2 prvního dodatkového protokolu odpovídá rozdílu mezi náboženskou svobodou a svobodou svědomí ve smyslu čl. 9 EÚLP.

Problémem definice pojmu filozofického přesvědčení se zabýval ESLP v případě *Campbell a Cosans proti Spojenému království*,⁵⁹ který souvisel s aplikací tělesných trestů ve skotských školách. První stěžovatelka, paní Campbell, chtěla dosáhnout příslibu ze strany katolické školy, že nebude používat tělesné tresty vůči jejímu synovi, kterému v době podání stížnosti bylo 7 let. Spor druhé stěžovatelky, paní Cosans se školou, se vyhroutil poté, co jejímu patnáctiletému synovi měl být uložen tělesný trest za to, že si cestu ze školy domu zkracoval nepovoleným způsobem skrz hřbitov. Když syn paní Cosans odmítl podstoupit trest, byl vyloučen ze školní docházky.

⁵⁸ V autentickém znění „religious and philosophical convictions“, resp. „convictions religieuses et philosophiques“.

⁵⁹ Stížnosti č. 7511/76 a 7743/76 (rozsudek ESLP z 25. února 1982).

Súd rozhodol v neprospech Hobby Lobby, ktorá sa následne odvolala na príslušný federálny súd (*U. S. Court of Appeals for the Tenth Circuit*). V júni 2013 odvolací súd vyniesol rozsudok v prospech žalobcu.

V septembri 2013 sa HHS odvolalo na Najvyšší súd Spojených štátov amerických (ďalej aj „Najvyšší súd“), ktorý v júni 2014 rozhodol tesným pomerom hlasov v prospech Hobby Lobby. V nasledujúcej časti príspevku sa zameriam na dôvody vedúce Najvyšší súd k jeho rozhodnutiu, ktoré podstatným spôsobom mení existujúce právo a súčasne vytvára precedens pre vynášanie rozsudkov v podobných prípadoch.

Religious Freedom Restoration Act of 1993

Pri rozhodovaní v predmetnej kauze Najvyšší súd primárne aplikoval zákon o náboženskej slobode z roku 1993 – tzv. *Religious Freedom Restoration Act of 1993* (ďalej aj „RFRA“), ktorým zákonodarca poskytuje ochranu slobodnému vyznávaniu náboženstva. Hoci sa Hobby Lobby vo svojej skoršej argumentácii odvolával aj na Prvý dodatok Ústavy Spojených štátov amerických, podľa dikcie ktorého „kongres neprijme žiadny zákon týkajúci sa etablovania náboženstva alebo zakazujúci jeho slobodné vyznávanie“ (výkon, pozn. aut.), pričom súd k uvedenému vo svojom rozhodnutí neprihliadal.

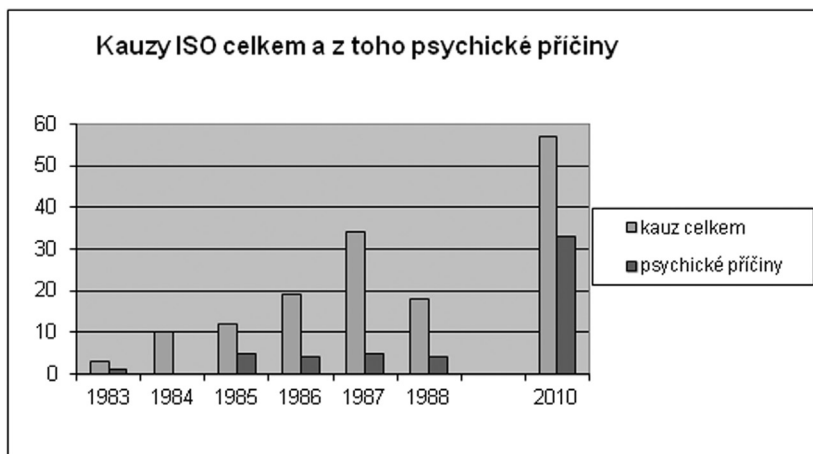
V RFRA – schválenom ako odozva na problematické rozhodnutie Najvyššieho súdu z roku 1990 v prípade *Employment Division of Oregon proti Smith* – sa uvádza, že vláda nesmie podstatne zaťažovať vyznávanie náboženstva osoby aj v prípade, že zaťaženie vyplýva z pravidla všeobecnej platnosti. „Vláda tak môže spraviť iba v prípade preukázania, že takéto zaťaženie: 1) slúži na podporu presvedčivého vládneho záujmu, 2) predstavuje najmenej obmedzujúci prostriedok na podporu presvedčivého vládneho záujmu“.⁸² Neskorší zákon z roku 2000, tzv. *Religious Land Use and Institutionalized Persons Act* (ďalej aj „RLUIPA“), bližšie špecifikoval termín „slobodné vyznávanie náboženstva“ ako zahŕňajúci „akékoľvek vyznávanie náboženstva bez ohľadu na to, či je nútené alebo ústredné systému náboženskej viery“.⁸³

⁸² 42 USC 2000bb-1.

⁸³ 42 USC 2000 cc-5.

hľadiska se zde môže ale ani nemusí jednat o nemoc alebo poruchu, môže íť jen o neobvyklý spôsob jednání. Patří sem (obdobně jako v odstavci druhém) různé asociální poruchy tedy osoby, které nejsou schopni meziosobního vztahu prakticky, osoby různě závislé (alkoholici, drogově závislí, gambleři, workholici, závislí na rodičích, atp.) Kodex kanonického práva nepodává taxativní výčet důvodů, působících neplatnost manželství z těchto příčin. Existence psychické příčiny v konkrétním manželství také nepůsobí automaticky neplatnost tohoto manželství.¹⁷⁶

Na konkrétním příkladu olomouckého církevního soudu přiblížím statistiku, údaje jsou čerpány z relací, zasílaných každoročně Nejvyššímu soudu Apoštolské signatury do Říma. Nárůst těchto kauz je zde výrazně patrný oproti ostatním kauzám a může ho ilustrovat následující tabulka:¹⁷⁷

¹⁷⁶ Až do prokázání neplatnosti u církevního soudu církev vždy presumuje platnost manželství (srov. kán. 1060). Aby mohlo být manželství prohlášeno za neplatné z těchto psychických důvodů, musí být splněny tři podmínky: Musí se jednat o skutečnou těžkou neschopnost (*incapacitas gravis*), ne pouze o obtížnost, převzít podstatné manželské povinnosti. Musí se týkat základních povinností manželských. Tato příčina musí existovat už v době sňatku.

¹⁷⁷ Tabulku vytvořil pro svou přednášku na XVII. Sympoziu kanonického práva ve Spišské Kapitule v r. 2014 dr. Libor Botek, Th.D, soudní vikář olomouckého církevního soudu a měla by být v jeho příspěvku publikována v aktech z tohoto sympozia.

Nadto se v situaci, kdy by se mohlo jevit adekvátní uplatnit dispens od celibátu, stává překážkou to, že někteří duchovní buď vůbec nejeví snahu podat žádost o dispens od celibátu a podrobit se příslušné administrativně vedené proceduře, anebo je to pro ně nesnadné či právně prakticky nemožné.

2.3 Důsledky problematičnosti kodexové úpravy

V důsledku nemalých praktických problémů spjatých s kanonickým trestněprávním postihem provinivších se duchovních zůstává poměrně mnoho neregulérních situací duchovních právně nedořešeno, ba dokonce vůbec právně neřešeno. Tím dochází jak k oslabení průchodu práva, tak také (značně v jeho důsledku) k situacím trvajícího pohoršení. Vše to pak vede k oslabení církevní disciplíny, a následně ke škodě pro celé společenství věřících (*bonum commune*).

Je tedy zřetelné (a to z analýzy celé kodexové trestněprávní legislativy), že kodexová trestněprávní úprava v důsledku svého silného zaměření na ochranu dobra obviněného (což je mimo jiné v souladu s moderní státní trestněprávní legislativou) vede k nemalým potížím v uplatnění práva. Z toho bohužel vyplývá, že zároveň není dostatečně chráněno obecné dobro a také tím trpí vnímání hodnoty samotné svátosti svěcení.

3. Mimořádná zmocnění daná Kongregací pro klérus v r. 2009 a na ně navazující procesní normy z r. 2010

Potíže spojené s uplatněním práva při řešení neregulérních situací duchovních jsou komunikovány s příslušnými dikastérii římské kurie především těmito způsoby:

- zasílání zpráv diecézního (eparchiálního) biskupa o stavu diecéze AS a návštěva ad limina spojená s jednáním na jednotlivých dikastériích římské kurie, přičemž zde biskup vychází ze zkušeností z běžné správy diecéze (eparchie) a zvláště z její kanonické vizitace – to vše musí konat v periodicitě 5 let (kán. 396 – 400 CIC, kán. 205, 207 a 208 CCEO);
- obracení se na AS v obtížných záležitostech (zmínky na více místech v kodexech kanonického práva);

4. Nález Ústavného súdu SR pod sp. zn. Pl. ÚS 10/08

Ústavný súd sa vo svojom náleze so stanoviskom vlády v zásade úplne stotožnil. Podľa názoru súdu, zákonná požiadavka na registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti v podobe tzv. početného cenzu nie je v rozpore so slobodou náboženského vyznania a viery zaručenými čl. 24 Ústavy SR ani nie je svojou povahou diskriminačná v zmysle čl. 12 ods. 1 a 2 Ústavy SR. Svoje rozhodnutie odôvodnil okrem iného predovšetkým tým, že náboženskú slobodu podľa čl. 24 Ústavy SR možno plnohodnotne, resp. v plnom rozsahu slobodne realizovať aj iným spôsobom ako len formou registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Uplatňovať slobodu myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery je možné podľa názoru súdu „rovnocenne“ v Slovenskej republike v týchto právnych formách:

1. fyzickými osobami v individuálnej podobe;
2. v náboženskej komunite bez právnej subjektivity (teda v podobe tzv. neregistrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti);
3. v právnickej osobe so statusom registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti podľa zákona č. 308/1991 Zb.;
4. v právnickej osobe vo forme občianskeho združenia podľa zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov.²⁵⁰

Uvedením skôr spomenutých spôsobov realizácie náboženskej slobody, ktoré Ústavný súd SR považuje za akoby rovnocenné (v zmysle jej právnej ochrany a slobody realizovania), považuje za jeden zo základných argumentov na vyvrátenie tvrdení o možnej diskriminácii, vyplývajúcej z uplatňovania vysokého početného cenzu pri registrácii cirkvi alebo náboženskej spoločnosti podľa

²⁵⁰ Tým, že ústavný súd uviedol medzi právne formy realizovania náboženskej slobody aj možnosť registrovať „cirkvi alebo náboženské spoločnosti“ ako občianske združenie (teda realizovať náboženskú slobodu v podobe občianskeho združenia), poukázal na skutočnosť, že právna úprava zákona č. 308/1991 Zb. nie je pre realizáciu kolektívnej náboženskej slobody exkluzívna a je možné ju realizovať aj v iných právnych formách. Zároveň tým poprel tvrdenia generálnej prokuratúry, že neregistrované cirkvi alebo náboženské spoločnosti nemôžu pôsobiť ako občianske združenia podľa zákona č. 83/1990 Zb., ktorý výslovne ustanovuje, že sa nevzťahuje na združovanie občanov v cirkvách a náboženských spoločnostiach. Bližšie pozri nález Ústavného súdu SR z 3. februára 2010, sp. zn. Pl. ÚS 10/08.